

Η πανάρχαια διδασκαλία της Καμπαλά

Δρ Μάνος Δανέζης και Στράτος Θεοδοσίου

Επίκουροι Καθηγητές Αστροφυσικής
Τμήμα Φυσικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η Καμπαλά ή Καβάλα, προέρχεται από την εβραϊκή λέξη QBLH ή QBL, που σημαίνει παραλαβή ή παράδοση, και είναι μια πανάρχαια μυστικιστική εβραϊκή διδασκαλία περί Θεού και Σύμπαντος. Βασίζεται δε σε μια ειδική, μυστικιστική ερμηνεία των Γραφών. Κατά την ιουδαϊκή παράδοση μεταδόθηκε από τον Θεό προφορικά στον Αδάμ και απ' αυτόν στους προφήτες, τους διδασκάλους και τέλος σε ορισμένους Μύστες.

Κατά άλλους ερευνητές η σωστή γραφή είναι CaBaLa που σημαίνει την ισχύ (La) των 22 CaBa (εβραϊκών γραμμάτων) εφ' όσον C=20 και B=2.

Σύμφωνα με την καβαλιστική θεωρία, τη μεγαλύτερη σημασία έχει ο *Metatron*, ο επικεφαλής των Αρχαγγέλων, που μεσολαβεί ανάμεσα στον Θεό και στον υλικό κόσμο, αντίστοιχος του ινδουιστικού *Avatar*.

Ο Μετατρόν είναι το «ένδυμα» του *El Sanatá*, της ορατής εκδήλωσης του Θεού. Η λέξη Μετατρόν σημαίνει Μέγας Διδάσκαλος. Σύμφωνα με καβαλιστικές απόψεις αυτός είναι ο πραγματικός Θεός του υλικού κόσμου μας και εκφράζεται κυριολεκτικά από την ελληνική λέξη «Δημιουργός».

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις που δημιουργούν σκέψεις πως οι ρίζες της Καμπαλά φθάνουν μέχρι τους ραββίνους της περιόδου του Δεύτερου Ναού, περί το 515 π.Χ. Πριν από την περίοδο αυτή η ύπαρξη οργανωμένης γραπτής γνώσης γύρω από τα κείμενα της Καμπαλά αποτελεί προς το παρόν μια εικασία.

Η άποψη η οποία τελικά διαμορφώνεται σήμερα είναι ότι η εσωτερική αυτή γνώση ίσως προϋπήρχε σαν μια αποκλειστικά προφορική διδασκαλία, η οποία στη συνέχεια διαφοροποιήθηκε και διαμορφώθηκε αναλόγως του διανοητικού επιπέδου και της αντίστοιχης παιδείας των ανθρώπων οι οποίοι τη διέδωσαν.

Αυτό που θα πρέπει να ερευνηθεί και να αναλυθεί είναι οι λόγοι που οι ιδέες της Καμπαλά κρατήθηκαν μακριά και έξω από τα εξωτερικά βιβλία της Μωσαϊκής Πεντατεύχου και τα σχόλιά τους που απευθύνονται στον πολύ κόσμο, δηλαδή δεν περιλαμβάνονται στη Μισνά και τη Γκεμαρά που αποτελούν το Ταλμούδ.

Επομένως η Καμπαλά, όπως και οι αντίστοιχες διδασκαλίες των Ινδικών Ουπανισάδων —απευθυνόταν στους μνημόνους, στους εκλεκτούς, που μπορούσαν να κατανοήσουν— και όχι να παρερμηνεύσουν— το πραγματικό της νόημα.

Σε κάθε περίπτωση αυτό στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι το περιεχόμενο της Καμπαλά σε ένα μεγάλο μέρος του μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μια «μυθολογική», εσωτερική και πανάρχαια ιουδαϊκή διδασκαλία.

Τα κυριότερα βιβλία της Καμπαλά είναι το *Shiour Koma*, το *Sefer Yetzirah* (Βιβλίο της Δημιουργίας) και το *Zohar* (Βιβλίο της Λαμπρότητας), που θεωρείται το σπουδαιότερο —αφού αναλύει την εσωτερική διδασκαλία της— και είναι γραμμένο στα χαλδαϊκά. Το *Sefer Yetzirah* και το *Zohar* αποτελούν, κατά τους ραββίνους, τον πυρήνα της προφορικής διδασκαλίας την οποία ισχυρίζονταν ότι ο Θεός έδωσε στον Μωσή ως «Μυστική Γνώση» για τους ιερείς, σε αντίθεση προς τον γραπτό νόμο που απευθυνόταν στον απλό λαό.

Η Καμπαλά εκτός από τον αιώνιο και απέραντο Θεό, τον «*En Soph*» ή «*Ain Soph*» (AIN SUPH), το άνευ ορίων, το ασύλληπτο και απερίγραπτο για την ανθρώπινη διάνοια EN,

που εκφράζεται κυριολεκτικά από την ελληνική λέξη «άπειρος», αναγνωρίζει και άλλες δέκα δυνάμεις, τις «Sefiroth», που αποτελούν τις εξωτερικές εκδηλώσεις του ενός και μοναδικού Θεού. Το Σύμπαν εξήλθε εκ του μηδενός, εκ του μη όντος. Ο Ειν Σοφ εξεδηλώθη διά μιας πρώτης αρχής, δι' ενός προτύπου της δημιουργίας ή του μακρόκοσμου που καλείται *Μπερ Ιλαά* (Υιός Θεού) ή Αδάμ Καδμόν (ADM QDMUN), ο Αρχέγονος ή Αρχέτυπος άνθρωπος. Η ιερή δεκάδα των Σεφировθ αποτελεί τον Αδάμ Καδμόν και το Δέντρο της Ζωής (OTz ChIIM). Συνεπώς από τον Αδάμ Καδμόν προήλθαν δέκα ιδιότητες που αποτελούν τις Αγίες Φωνές, τη θεία αφηρημένη έννοια της ιερής δεκάδας των Σεφировθ, η οποία δημιουργήθηκε από το άθροισμα των ιερών αριθμών τρία και επτά. Οι Σεφировθ απορρέουν η μία από την άλλη και συμπεριλαμβάνονται στο καλούμενο δέντρο των Σεφировθ της Καβάλας και κατά την τάξη είναι οι εξής: *Κορωνίς ή Στέμμα (Κέτερ)*, *Σοφία (Χοχμά)*, *Νους ή Διάνοια (Μπινά)*, *Χάρις ή Ελεος (Χεζέδ)*, *Μεγαλείο ή Δικαιοσύνη (Γκεμπουρά)*, *Ωραιότητα ή Κάλλος (Τιφέρεθ)*, *Δύναμη ή Σταθερότητα (Νέτσαχ)*, *Μακαριότητα ή Λάμψη (Οντ)*, *Δημιουργία ή Θεμέλιο (Γιέσοντ)* και *Βασιλεία (Μαλκούτ, δηλαδή Βασίλειο του κόσμου των κελυφών ή των υλικών πραγμάτων)*.

Από τους δέκα αυτούς κύκλους προέρχονται τέσσερις διαβαθμίσεις ή κόσμοι:

1. *Ατζιλά ή ατζιλούτ*, ο ιδεώδης κόσμος ή απορροή
2. *Μπεριά ή μπερίγια*, ο κόσμος των πνευμάτων ή δημιουργία
3. *Γεζισά ή γιετζίρα*, ο κόσμος των ψυχών ή διαμόρφωση, και
4. *Ασιγιά*, ο κόσμος των σωμάτων και των κατ' αίσθηση όντων ή σχηματισμός.

Ο άνθρωπος ανήκει στους τρεις τελευταίους κόσμους, υπάρχουν δε σ' αυτόν δύο πνεύματα, το καλό και το πονηρό από τον ίδιο εξαρτάται η νίκη τού ενός εναντίον τού άλλου.

Πάντως, ως *αμπίγια* (abiya), αναφέρεται η ακροστιχίδα η οποία προέρχεται από τα αρχικά των παραπάνω λέξεων, που αντιστοιχούν στα τέσσερα επίπεδα της πραγματικότητας ή αντίστοιχα στους τέσσερις κόσμους, μέσα από τους οποίους ο ιουδαϊκός μυστικισμός διεισδύει στον υπερβατικό θεϊκό χώρο. Οσον αφορά τη μεσαιωνική καμπαλιστική διδασκαλία, βασισμένη στο Βιβλίο της Λαμπρότητας, αναφέρεται στο γεγονός ότι οι τέσσερις κόσμοι απορρέουν από τον Θεό και βρίσκονται μεταξύ En Sof και του κόσμου των ανθρώπων.

Οι μεταγενέστεροι Καμπαλιστές διατύπωσαν μια τελείως διαφορετική άποψη, σύμφωνα με την οποία, ένας άλλος Νόμος δόθηκε με αποκάλυψη σε κάθε έναν από τους τέσσερις αυτούς κόσμους, εισάγοντας έτσι στην ιουδαϊκή σκέψη μια θρησκευτική σχετικοκρατία, που ενέσπειρε, όμως, καινά δαιμόνια στην παραδοσιακή ραββινική διδασκαλία.

Η Καβάλα μιλά ακόμα για τη μετεμψύχωση και τη μελλοντική άφιξη του Μεσσία. Στο πρακτικό της μέρος διδάσκει την αριθμητική και γεωμετρική αποκρυπτογράφηση και ανάλυση των εβραϊκών λέξεων που περιέχουν οι Γραφές, δίνοντάς τους μια τελείως διαφορετική σημασία. Το καβαλιστικό αριθμολογικό σύστημα ονομάζεται «τριανταδύο τρόποι της Σοφίας». Διδάσκει ακόμα την αντίθετη λειτουργία, δηλαδή τη σύνθεση λέξεων συμβόλων που προέρχονται από τα γνωστά, για την αριθμολογική αξία τους, ονόματα του Θεού, τα οποία επηρεάζουν την υγεία, τη γνώση, τον πλούτο κ.λ.π. Η Καβάλα διαδόθηκε ιδιαίτερα κατά τον 13ο έως και τον 16ο αιώνα, επειδή ακριβώς έδινε διέξοδο —εκείνη την εποχή— στη φαντασία και στους πόθους των ανθρώπων, των καταπιεσμένων από το μεσαιωνικό πνεύμα. Γνώρισε φανατικούς οπαδούς, τόσο ανάμεσα στους Εβραίους, όσο και ανάμεσα στους χριστιανούς. Ο *Μελάγχθων* και ο *Λούθηρος* υπέστησαν την επίδρασή της, ενώ η διδασκαλία του Εβραίου φιλοσόφου *Μπαρούχ Σπινόζα* περί του γενικού σχεδίου του Σύμπαντος και περί της φύσεως του Θεού υπενθυμίζει την καβαλιστική μεταφυσική.

Θεωρητική Καμπαλά

Από τα δύο μέρη τής Καμπαλά καταγράφηκε και τυπώθηκε μόνο το θεωρητικό ή δογματικό, το οποίο περιέχει τις φιλοσοφικές ιδέες που αντιστοιχούν στον Θεό, στους Αγγέλους και στις Οντότητες. Συνοψίζεται, δε, σε δύο κυρίως μελέτες, που περιλαμβάνουν:

α. Η πρώτη, το *Σεφέρ Γιετσιρά (Sefer Yetzirah)*, που αναφέρεται στη δημιουργία (Μασσέ Μπερεσίτ) και τους μεταφυσικούς νόμους της.

β. Η δεύτερη, το *Ζοχάρ (Zohar)*, το οποίο περιγράφει τη θεϊκή ουσία και τους τρόπους που αυτή εκδηλώνεται (Μασσέ Μερκαμπά ή Θεϊόν Αρμα).

Η Θεωρητική Καμπαλά περιλαμβάνει παραδόσεις:

1. Για το Αγιο Μυστήριο του Θεού και τα θεία πρόσωπα.

2. Για την πνευματική δημιουργία και τους αγγέλους.

3. Για την καταγωγή του χάους, της ύλης και την ανανέωση του κόσμου στις έξι ημέρες της δημιουργίας.

4. Για τη δημιουργία του ορατού ανθρώπου, την πτώση του και τους θείους δρόμους που έχουν σκοπό την επανένταξή του».

Sepher Yetzirah (Βιβλίο της Δημιουργίας)

Ο θρύλος θέλει το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου να προέρχεται από τον Πατριάρχη Αβραάμ. Παρ' όλα αυτά η σύγχρονη κριτική μελέτη χρονολογεί τις πρώτες μορφές αυτού του κειμένου γύρω στο 200 μ.Χ. Αναφορές στα κείμενα αυτά υπάρχουν στα Ταλμούδ της Ιερουσαλήμ και της Βαβυλώνας. Το Σέφερ ή Σεφέρ Γιετσιρά, όπως και η Μισνά, είναι γραμμένα σε Νεοεβραϊκή γλώσσα.

Όπως αναφέρει και ο Γουίλιαμ Γουέστκοτ (*«Εισαγωγή στην Kabbalah»*, s.d.): *«Αυτό το έργο παρουσιάζει ένα πολύ περίεργο σχήμα δημιουργίας, κάνοντας συγκρίσεις ανάμεσα στην αρχή του κόσμου και στα είκοσι δύο γράμματα του Εβραϊκού αλφαβήτου. Τα γράμματα τα διαιρεί σε τριάδες επτάδες και δωδεκάδες. Τα τρία μητρικά γράμματα, Α, Μ και sh, αναφέρονται στον πρωταρχικό Αέρα, Νερό και Φωτιά. Τα επτά διπλά γράμματα αναφέρονται στους πλανήτες και στην επταπλή διαίρεση του χρόνου. Τέλος, τα δώδεκα απλά γράμματα αναφέρονται στους μήνες, στα ζώδια και στα ανθρώπινα όργανα»*

Ομοίως στο έργο του Ζεράρ Ανκώς (Παπύς) *«Καμπαλά»* (1991) αναφέρεται: *«Μ' αυτόν τον τρόπο ανασυστημένο το Σέφερ Γιετσιρά σχηματίζει ένα ομοιογενές όλο, το οποίο ξεκινάει από ένα σημείο για να επιστρέψει πάλι σ' αυτό, έχοντας διατρέξει τις διάφορες κλίμακες των αντιστοιχιών της τριάδας, της επτάδας και της δωδεκάδας στο Σύμπαν, στο Χρόνο, στον Ανθρώπο.*

Ο συγγραφέας ή οι αντιγραφείς μπορεί να είχαν φτιάξει ορισμένες από αυτές τις αντιστοιχίες με πρωτότυπο τρόπο. Έτσι οι επτά ημέρες της εβδομάδας έχουν σχέση με τους πλανήτες κατά τη σειρά τους στον αστρολογικό χάρτη (Κρόνος, Δίας, Αρης, Ηλιος, Αφροδίτη, Ερμής, Σελήνη) και όχι σύμφωνα με την ακριβή σχέση που υπάρχει μεταξύ τους.

Έτσι τοποθετούμε γύρω από έναν κύκλο τους πλανήτες στη σειρά με τον Ηλιο επικεφαλής. Θα παρατηρήσουμε ότι η αντιστοιχία που δίνεται στο Σέφερ Γιετσιρά για τις ημέρες της εβδομάδας παραθέτει απλά τις ημέρες απέναντι στους πλανήτες ξεκινώντας από το Σάββατο, το Σαββάτο, που αποδίδεται στον Κρόνο. Έτσι η Κυριακή αντιστοιχεί στον Δία, η Δευτέρα στον Αρη, η Τρίτη στον Ηλιο, η Τετάρτη στην Αφροδίτη, η Πέμπτη στον Ερμή και η Παρασκευή στη Σελήνη».

Όπως είναι φανερό το Σεφέρ Γιετσιρά αποτελεί το πρωταρχικό θεωρητικό υπόβαθρο της αστρολογικής πρακτικής που κατέκλυσε την εξ Ιουδαίων χριστιανική Δυτική κοινότητα μερικούς αιώνες αργότερα, με αποτέλεσμα επί σειρά γενεών αρκετοί προκαθήμενοι της Καθολικής Εκκλησίας να είναι συγχρόνως και διάσημοι αστρολόγοι ή να έχουν ως συμβούλους τους γνωστούς αστρολόγους της περιόδου.

Με τον τρόπο αυτόν μπορούμε να εξηγήσουμε και τις διώξεις διάσημων αστρονόμων της περιόδου, ως αιρετικών, για τις επιστημονικές απόψεις που διατύπωναν.

Οι απόψεις αυτές, όπως το ότι ο Ήλιος και όχι η Γη ήταν το κέντρο του πλανητικού συστήματος (ηλιοκεντρικό σύστημα), θεωρούνταν αιρετικές διότι ήταν αντίθετες στις καμπαλιστικές απόψεις. Αυτές τις απόψεις οι εξ Ιουδαίων χριστιανικές κοινότητες, εκείνη την εποχή, τις θεωρούσαν άρρηκτα συνδεδεμένες με τη χριστιανική θεολογική πρακτική.

Ο Ζεράρ Ανκός (Παπύς), στο έργο του «Καμπαλά» (1991), αναφέρει σχετικά: «Κάθε εβραϊκό γράμμα αντιπροσωπεύει τρία πράγματα:

1. Ένα γράμμα, δηλαδή ένα ιερογλυφικό.
2. Έναν αριθμό, τον αριθμό της σειράς του.
3. Μία ιδέα.

Ο συνδυασμός λοιπόν των εβραϊκών γραμμάτων είναι συνδυασμός αριθμών και ιδεών. Από εδώ προκύπτει η δημιουργία του Ταρό» (σελ. 105).

Η ερμηνεία των Ταρό σχημάτισε τη βάση της προφορικής μεσαιωνικής διδασκαλίας της πρακτικής μαγείας, που οδήγησε σε πράξεις αμφιλεγόμενης «προφητείας».

Zohar (Βιβλίο της Λαμπρότητας)

Το Ζοχάρ (Zhr ή Zuhr, Το Βιβλίο της Λαμπρότητας) είναι μια συλλογή από διάφορες πραγματείες πάνω στην Κοσμογονία, στη Θεότητα, στις Ψυχές και στους Αγγέλους.

Σύμφωνα με τον μεγάλο καβαλιστή του Μεσαίωνα *ραββί Μωυσή του Λεόν* (Moise de Léon, 13ος αιώνας), η πρωταρχική αραμαϊκή συγγραφή αυτών των κειμένων αποδίδεται, εκ παραδόσεως στον *ραββί Συμεών μπεν Γιοχάι* (Simeon ben Jochai, γύρω στο 160 μ.Χ.). Ο σπουδαίος διδάσκαλος μπεν Γιοχάι μαθητής του διάσημου *ραββί Ακίμπα μπεν Γιόζεφ* (40-135 μ.Χ.), καταδιωχθείς από τον *Λεύκιο Αυρηλίιο Ουήρο* (Lucius Aurelius Verus, 130-169 μ.Χ.), συνάρχοντα και ετεροθαλή αδελφό τού αυτοκράτορα *Μάρκου Αυρηλίου*, αναγκάστηκε να ζει σε μια σπηλιά, κοντά στη λίμνη Τιβεριάδα. Άλλοι ερευνητές θεωρούν ότι δημιουργός του Ζοχάρ ήταν ο ίδιος ο *Moise de Léon*, που βασίστηκε όμως στη διδασκαλία του *Συμεών μπεν Γιοχάι* (Simeon Ben Jochai) και σε αρχαιότερες ιουδαϊκές παραδόσεις. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι το Ζοχάρ είναι έργο του μυστικιστή τυχοδιώκτη του Μεσαίωνα *Aboulafia*, αφού κατά τον 16ο αιώνα ιδρύθηκαν αρκετές καβαλιστικές σχολές από τον *P. Μωυσή Κορντοβέρο* και τον *Ισαάκ ντε Λοριά*, τον επονομαζόμενο Αρι.

Τα κείμενα αυτά αποτελούν μια σειρά μελετών που αναλύουν θέσεις, οι οποίες αφορούν στη θεότητα των αγγέλων, στις ψυχές και την Κοσμογονία. Ουσιαστικά το έργο χωρίζεται σε επιμέρους πραγματείες και επιδιώκει την αποκάλυψη του κρυφού θεϊκού νοήματος μέσω των βιβλικών ιερών κειμένων. Καταλήγει σε διαρκική Κοσμογονία, με το βασίλειο του φωτός και του σκότους, καθένα από τα οποία αποτελείται από 10 σφαίρες.

Πρακτική Καμπαλά

Η Πρακτική Καμπαλά, ουσιαστικά δίνει μία μυστικιστική και αλληγορική ερμηνεία στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης, μελετώντας κάθε φράση, λέξη ή και γράμμα.

Ιστορικά κείμενα τα οποία αναφέρονται στην Πρακτική Καμπαλά είναι σπάνια και ανήκουν σε μεγάλες συλλογές. Ένα από τα πιο γνωστά χειρόγραφα, του οποίου το πρωτότυπο αποδίδεται στον Σολομώντα, φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Παρισιού.

Τα διασωθέντα χειρόγραφα, γνωστά ως «κλείδες» (κλείδες Σολομώντα ή Σεμχαμόρας), αποτέλεσαν το φιλοσοφικό υπόβαθρο όλων των παλαιότερων Σολομωνικών (Μεγάλο και Μικρό Αλμπέρ, ο Κόκκινος Δράκος, Το Εγχειρίδιο κ.ά.), ή κάποιων άλλων νεότερων, που έχουν ως στόχο τους να πείσουν τους ιερείς για την ορθότητα της ενασχόλησής τους με τη μαγεία (Σολομωνική του Ονώριου).

Βιβλιογραφία

Στρατος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης: «Στα Ιχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ.», Εκδόσεις Δίαυλος, Δεκέμβριος 2000.